

Posudek oponenta disertační práce MUDr. Ondřeje Trojana

Srovnání přesnosti a spolehlivosti sexodiagnostického vyšetření metodami penilní pletysmografie a měřením vizuálního reakčního času

předkládané v roce 2017 na katedře Psychologie, Filosofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce se zabývá validitou a spolehlivostí možností diagnostiky při posuzování sexuálních parafilií. Porovnává exaktnost a reliabilitu falometrického (PPG) způsobu posuzování pedofilně zaměřených jedinců s možnostmi měření vizuálního reakčního času (VTR) a vlastního subjektivního hodnocení respondentů při vyšetřování sexuálních patologií. Ve své práci se autor zaměřuje na dvě skupiny pedofilů, u nichž zjišťuje pomocí korelační analýzy, zda existují signifikantní pozitivní vztahy mezi sexuální reaktivitou vyšetřovaných a subjektivně vyjádřenou věkovou preferencí mužů na nezralé sexuální objekty jejich zájmu.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Dizertační práce přináší nový pohled na diagnostiku sexuálních parafilií, především na problematiku pedofilie. Rozšiřuje dosavadní metodiku penilní falometrie o parametr delta (Δ), který aproximuje rozdíl mezi minimem a maximem expozičního času měření (expoze stimulu i čas po expozi) v průběhu celé sekvence měření, čímž lépe objektivizuje tumescenční potenciál během celého vyšetření. Porovnáním klasické falometrie s metodou měření vizuálního reakčního času odkrývá nové možnosti zavedení tohoto způsobu měření do klinické praxe při diagnostice deviací a sledování efektivity terapie. Práce dává ucelený pohled na problematiku jedinců sexuálně zaměřených na pohlavně nevyspělé objekty a poskytuje komplexní přehled o validitě a spolehlivosti různých vyšetřovacích možností. V tomto smyslu je tato kvalitní práce velmi přínosná pro klinickou praxi, ale poskytuje i potřebný metodologický fundament pro vědecké práce zaměřené na tuto problematiku.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Dizertační práce má 91 stran, je rozdělená na teoretickou část, která obsahuje devět kapitol a empirickou část, která se skládá ze sedmi kapitol. Teoretické podklady a výsledky zpracovaných souborů jsou dokumentovány 17 přehlednými tabulkami a 15 grafy. Bibliografie obsahuje 98 recentních literárních odkazů, především zahraničních, které zahrnují celou sexuologickou problematiku týkající se zkoumaného tématu.

A. Teoretická část

V první kapitole autor pečlivě rozebírá problematiku sexodiagnostiky, kterou považuje za hlavní pilíř léčby a přispívá především k získání informací a náhledu, změně postojů a

chování, posílení vědomé kontroly, sexuální adaptaci, sociální reintegraci a minimalizuje tak riziko recidivy.

Ve druhé kapitole definuje pedofilii jako trvalou nebo dlouhodobou emocionální a/nebo erotickou náklonnost či reaktivitu s erotickým rozměrem převážně nebo výlučně vůči nedospělým osobám, chlapcům nebo dívkám či vůči oběmu pohlaví. Zabývá se definicí dítěte, kterou hodnotí z hlediska právního, praktického i medicínského a podrobně popisuje Tannerovu vývojovou škálu.

Ve třetí kapitole se věnuje popisu a charakteristikám penilní pletysmografie. Popisuje tuto laboratorní diagnostickou metodu, která zjišťuje sexuální preference na podkladě měření penilních tumescencí. Přístroje pro penilní falopletysmografii dělí dle způsobu měření na přístroje snímající objemové změny penisu (volumetrické), přístroje snímající obvodové změny (cirkumferenční) a přístroje kombinované. Hodnotí podnětové sady a komentuje snahu po jejich standardizaci. Zabývá se hodnocením záznamu a spolehlivosti vyšetření a popisuje problémy při hodnocení výsledků vyšetření.

Ve čtvrté kapitole se zabývá využitím vizuálního reakčního času při diagnostice sexuálních parafilií. Konstatuje, že je tato metoda ve srovnání s PPG nesporně časově i technicky jednodušší a ekonomicky méně náročná. Bez problémů je aplikovatelná u obou pohlaví. Podmínkou ovšem je, aby subjekt neměl před vyšetřením informaci o tom, co se ve skutečnosti měří, jinak by procedura byla ovlivněna ať už vědomou či nevědomou snahou po ovlivnění výsledku (předstírání či potlačování reakcí).

Pátá kapitola popisuje ostatní sexodiagnostické metody založené na fyziologických sexuálních reakcích. Jedná se především o termometrii genitálu, pupilometrii, elektroencefalografii a funkční magnetickou resonanci.

V šesté kapitole se zmiňuje o terapeutickém využití sexodiagnostiky u parafilních mužů. Podrobně uvádí situace léčených mužů na svobodě, v ambulantním nebo ústavním ochranném léčení.

Sedmá kapitola se věnuje úskalí sexodiagnostiky ve smyslu pacientova odporu k léčbě, popisuje organický psychosyndrom a problematiku užívání návykových látek.

V osmé kapitole popisuje sexodiagnostické postupy, které se týkají jedinců, kteří přichází dobrovolně, mladých klientů, ale i pacientů, kteří dorazí na vyšetření „omylem“ nebo jsou poslány vlastní rodinou.

Devátá kapitola rozebírá adaptační cíle u pedofilních klientů, které rozděluje na adaptaci na netrestnou sexualitu, adaptaci na autoerotiku, adaptaci na asexuální chování a resocializaci.

B. Empirická část

V první kapitole empirické části rozebírá autor význam studie. Záměr studie spatřuje v prokázání diagnostického přínosu obou srovnávaných metod (PPG a VRT) a zkoumá diskriminační schopnosti obou metod při vyšetřování rozvoje tělesných reakcí během měření. Jeho snahou je nalezení optimálních parametrů měřených při PPG, které by nejvíce korelovaly s údajem o subjektivní preferenci věrohodných probandů. Za vedlejší cíle výzkumu si klade získat další informace o sexuálním chování pedofilních mužů.

Ve druhé kapitole pregnantně formuluje devět hypotéz týkajících se předmětu výzkumu.

Ve třetí kapitole popisuje zkoumané soubory. Jedná se o základní soubor 30 pedofilních a hebefilních mužů, kteří sami sebe hodnotí jako pedofily nebo u nichž byla diagnostikována pedofilie (hebefilie). Srovnávací soubor se skládal ze stejného počtu heterosexuálních gynefilních mužů vyšetřovaných v rámci soudně znaleckého zkoumání v souvislosti s trestnými činy vůči dětem. Byli do něho zařazeni jen ti muži, u nichž po sexodiagnostické stránce nenastaly pochybnosti o jejich sexuální orientaci a kteří tuto sami nezpochybňovali. Jsou podrobně popsány podmínky zařazení probandů do skupiny i kritéria pro jejich vyřazení, organizace studie a způsob ochrany vyšetřovaných osob.

Čtvrtá kapitola řeší metodologii výzkumu. Zabývá se sběrem dat, charakterizuje speciální adaptovaný dotazník, který probandi vyplňovali, a popisuje podnětové sady a techniku měření PPG, VRT a principy jejich vyhodnocení i statistické zpracování.

V páté kapitole sumarizuje autor výsledky dotazníkového šetření zkoumané i kontrolní skupiny. Hodnotí frekvence zkušeností se sexuálním zneužitím a se znásilněním dospívající osobou nebo dospělou osobou, vlastní sexuální zkušenosti s dítětem, preferencemi sexuálních aktivit. V této kapitole také hodnotí subjektivní schopnost rozlišení mezi preferovanými a nepreferovanými kategoriemi určenými podle dotazníku, penilní reakce a schopnost rozlišení mezi preferovanými a nepreferovanými kategoriemi určenými podle dotazníku stejně jako vizuální reakční čas a schopnost rozlišení mezi preferovanými a nepreferovanými kategoriemi určenými podle dotazníku. Pro experimentální a pro srovnávací skupinu byla provedena řada korelací mezi jednotlivými měřeními vzrušení na stimuly (Subjektivní hodnocení, VRT, PPG maximum, PPG delta, PPG poststimulus). Pro provedení korelační analýzy byly vždy použity střední hodnoty dané proměnné při reakci na stimuly. Všechny výsledky byly zpracovány standardními statistickými postupy.

V šesté kapitole srovnává a komentuje kandidát parametry a charakter volby základního a srovnávacího souboru, výsledky dotazníkového šetření, věk uvědomění si sexuálních preferencí, zkušenosti se sexuálním zneužitím a znásilněním, sexuální zkušenost s dítětem a preference vlastních sexuálních aktivit, komentuje vztah probandů k pornografii. Vlastní výsledky komentuje a vztahuje k podobným výzkumům, které se uskutečnily v zahraničí. V závěru kapitoly hodnotí a porovnává výsledky měření a hypotézy, které kategorizuje jako úplně nebo částečně potvrzené nebo nepotvrzené. Podrobně analyzuje metodologii PPG, VRT

a subjektivního hodnocení, Měření času sledování – VRT a subjektivní hodnocení ve vztahu k obdobným publikovaným studiím a shrnuje celkové výsledky studie.

1. Struktura argumentace

Autor předkládá v teoretické části ucelený a velmi aktuální pohled na zkoumanou problematiku a prokazuje velmi dobrou schopnost formulace vlastních názorů. Používá jasnou, srozumitelnou a přesvědčivou argumentaci, která odráží jeho hluboké znalosti zkoumané problematiky a rozsáhlé znalosti v celé oblasti sexuální medicíny. Práce je přehledná, členěná do kategorií, které přesně vystihují podstatu problému. V empirické části přesně a logicky vytyčuje zkoumané hypotézy. Výsledky výzkumu jsou precizně statisticky zpracovány. Jejich závěry jsou přehledně a systematicky formulovány, čímž poskytují komplexní zhodnocení zkoumané problematiky.

2. Formální úroveň práce

Dizertační práce je napsaná kvalitní, kultivovanou a velmi srozumitelnou češtinou. Formální stylistické a jazykové stránce věnoval autor textu velkou pozornost a jedinečně uplatnil svoje lingvistické nadání a schopnost podat odborný text jasným a čtivým jazykem. Práce je vizuálně přehledná a je adekvátně statisticky zpracována. Grafy, tabulky a ostatní obrazový materiál je velmi dobře zpracovaný a graficky dobře zformátovaný. Pouze u dvou posledních dvou grafů chybí údaj, že se jedná o časový údaj vyjádřený řádu sekund, což je ale z celého kontextu práce patrné a podstatně to neovlivňuje srozumitelnost grafického zpracování.

3. Práce s prameny či s materiálem

Práce odráží letité zkušenosti autora s prací s odbornou literaturou a kvalitní rozhled o zkoumané problematice. V práci používá recentní literární prameny, vesměs zahraniční. V diskuzi výstižně komentuje výsledky vlastní práce, které porovnává se zahraničními zkušenostmi, výstižně argumentuje a analyzuje metodologické a věcné diskrepance podobných výzkumů, které objektivně hodnotí a dává je do správných souvislostí. Ve své práci využil autor veškerých dostupných zdrojů. Při výzkumu použil správné metodologické postupy, které se týkaly sběru dat a jejich statistického zpracování. Všechny použité kroky jsou dobře a dostatečně odůvodnitelné, ve správném pořadí. Při porovnání kontrolní a zkoumané skupiny pedofilů použil autor statisticky srovnatelné soubory, které byly sice relativně menšího rozsahu, ale s ohledem na charakter výzkumného záměru byly dostatečné. V porovnání s podobnými studiemi v zahraničí se mohou řadit spíše k těm početnějším. Zkoumané a testované hypotézy jsou jasně a konkrétně formulovány a adekvátní výsledky výzkumu potvrzeny nebo vyvráceny. Interpretace výsledků je přesvědčivá a logicky zdůvodněná.

4. Vlastní přínos

Téma výzkumu je velmi aktuální a významné. Výzkum podobného zaměření, rozsahu a hodnocení diagnostických metod při vyšetřování pedofilie se doposud v České republice neuskutečnil. V teoretické části dizertační práce se autor soustředil na aktuální diskusi ohledně problematiky pedofilních deviací, možnosti jejích diagnostiky a průběhu práce s probandy výzkumu. Velmi dobře charakterizuje současný stav ve společnosti, vnímání a postoje k této parafilii. Práce přináší významné nové vědecké poznatky ve zkoumané oblasti. Mapuje zkoumanou problematiku (v této šířce a hloubce u české populace vlastně poprvé) a naznačuje možné směry dalšího výzkumu. Za zvláště přínosný považuji autorem vytvořený parametr delta (Δ) při felometrickém měření, kterým objektivizuje odchylky během expozičního času měření, a díky němuž může daleko lépe využít tumescenční potenciál během celého vyšetření. Autor disertační práce přinesl originální koncept metody měření vizuálního reakčního času při vyšetřování pedofilních jedinců. Závěry jeho výzkumu významně obohatily pohled na tuto problematiku a daly by se použít pro orientační vyšetření v klinické praxi pro její jednoduchost, dostupnost a rychlé zhodnocení výsledků. Ve své dizertační práci prokázal schopnost samostatné výzkumné práce, dokonalou orientaci v dané problematice a schopnosti pro hodnocení výsledků výzkumu a vnáší do tématu vlastní pohled podpořený výsledky své práce.

IV. Dotazy k obhajobě

1. Domníváte se, že by se dala technika měření vizuálního reakčního času používat jako screeningová metoda během psychologického vyšetření?
2. Mohlo by měření vizuálního reakčního času při vyšetřování parafilií v budoucnu nahradit metody penilní pletysmografie?
3. Jak hodnotíte perspektivy metod funkční magnetické resonance mozku při vyšetřování sexuálních deviací?

V. Závěr

Konstatuji, že předložená disertační práce splňuje kritéria kladená na samostatnou vědeckou práci a klasifikuji jako: **prospěl**.